

ΣΑΡΔΗΝΙΑ ΜΕΓΑΛΙΘΙΚΟ ΝΗΣΙ

Από τα μενχίρ στα νουράγκι: ιστορίες από λίθο στην καρδιά της Μεσογείου

Βερολίνο /
Αγία Πετρούπολη /
Θεσσαλονίκη /
Νάπολη

01.07.2021
11.09.2022

ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ

Το Βερολίνο, η Αγία Πετρούπολη, η Θεσσαλονίκη και η Νάπολη είναι οι σταθμοί μιας συναρπαστικής έκθεσης αφιερωμένης στους αρχαίους μεγαλιθικούς πολιτισμούς της Σαρδηνίας, ανάμεσα στους οποίους ο πολιτισμός των Νουράγκι, που για πρώτη φορά θα βρεθεί στο επίκεντρο της διεθνούς προσοχής.

Η Σαρδηνία, ένα νησί στην καρδιά της Μεσογείου, αποτελεί σταυροδρόμι μοναδικών πολιτισμών που εξακολουθούν να αποτελούν αντικείμενο έντονης επιστημονικής συζήτησης και έρευνας.

Η Αυτόνομη Περιφέρεια της Σαρδηνίας, συνεχίζοντας το πολυετές πρόγραμμα Πολιτισμικής Κληρονομιάς & Τουρισμού αφιερωμένο στην αρχαιολογία, διοργανώνει μια μεγάλη έκθεση που ταξιδεύει σε όλη την Ευρώπη.

Ένας από τους πολεμιστές του Mont'e Prama, ένα εξαιρετικό έκθεμα του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου του Κάλιαρι, για πρώτη φορά ταξιδεύει εκτός συνόρων και φιλοξενείται σε μουσεία της Ευρώπης.



Κεφαλή μητέρας-θεάς,
μάργα, Meana Sardo,
Κάλιαρι, Εθνικό Αρχαιολογικό
Μουσείο

Πολεμιστής με ξίφος
και ασπίδα,
μπρούντζος, Padria,
Κάλιαρι, Εθνικό
Αρχαιολογικό
Μουσείο



Οι αρχαίοι μεγαλιθικοί πολιτισμοί της Σαρδηνίας, και πιο συγκεκριμένα ο Νουραγκικός πολιτισμός, θα αποτελέσουν για πρώτη φορά το επίκεντρο μιας συναρπαστικής διεθνούς έκθεσης, που επισκέπτεται τέσσερις μεγάλες ευρωπαϊκές πόλεις και τα κορυφαία μουσεία τους. Στόχος της να αποκαλύψει στο κοινό μοναδικές ιστορίες και αντικείμενα, μαγευτικά τοπία και πολιτισμούς, που η έρευνά τους σε μεγάλο βαθμό ακόμα καλύπτεται από ένα πέπλο μυστηρίου.

Από το Ιούλιο του 2021 έως τον Σεπτέμβριο του 2022, το Βερολίνο, η Αγία Πετρούπολη, η Θεσσαλονίκη και η Νάπολη θα στρέψουν τους προβολείς: στους τάφους **"domus de Janas" (σπίτια των νεράιδων)** της Νεολιθικής και Χαλκολιθικής περιόδου, στα εμβληματικά ειδώλια των «μητέρων-θεών», στην εντυπωσιακή αρχιτεκτονική των νουράγκι, χαρακτηριστική της Εποχής του Χαλκού στο νησί, στις συλλογικές ταφές, γνωστές ως «ταφές των γιγάντων», στις σχέσεις μεταξύ μακρινών πολιτισμών, στα εντυπωσιακά νουραγκικά μπρούντζινα ειδώλια που αναπαριστούν γυναίκες, άνδρες, πολεμιστές και ζώα, στα αφιερωματικά ξίφη, στις μικρογραφίες κτιρίων και πλοίων και στους εκπληκτικούς και επιβλητικούς πολεμιστές του **Mont'e Prama**, αυτο-απεικονίσεις του μυθικού νουραγκικού παρελθόντος, που ωστόσο δημιουργήθηκαν αρκετά αργότερα, στην Εποχή του Σιδήρου. Κατ' εξαίρεση, υπό την αιγίδα του Ιταλικού Υπουργείου Πολιτισμού και τη διαχείριση του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου του Κάλιαρι, **ένα από αυτά τα συναρπαστικά μεγάλα γλυπτά, που δεν έχουν δανειστεί ποτέ ξανά στο παρελθόν, θα είναι ο «επίτιμος προσκεκλημένος» της έκθεσης.**

Η έκθεση «Σαρδηνία, μεγαλιθικό νησί. Από τα μενχίρ στα νουράγκι: ιστορίες από λίθο στην καρδιά της Μεσογείου» οργανώνεται από την Περιφέρεια Σαρδηνίας-Τμήμα Τουρισμού, το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο του Κάλιαρι και την Περιφερειακή Διεύθυνση Μουσείων της Σαρδηνίας –σε συνεργασία με τα τέσσερα μουσεία που τη φιλοξενούν– υπό την αιγίδα του Υπουργείου Εξωτερικών & Διεθνούς Συνεργασίας (MAECI) και του Ιταλικού Υπουργείου Πολιτισμού (MIC), τη συνεργασία της Fondazione di Sardegna και τη Villaggio Globale International που έχει αναλάβει την οργάνωση και τον γενικό συντονισμό.

Η έκθεση έχει λάβει το Μετάλλιο της Προεδρίας της Ιταλικής Δημοκρατίας.

ΣΑΡΔΗΝΙΑ ΜΕΓΑΛΙΘΙΚΟ ΝΗΣΙ

Από τα μενχίρ στα νουράγκι: ιστορίες από λίθο στην καρδιά της Μεσόγειο

Βερολίνο /
Αγία Πετρούπολη /
Θεσσαλονίκη /
Νάπολη

01.07.2021
11.09.2022



Κεφαλή με φτερά της
Νουραγκικής περιόδου,
Decimoputzu, μπρούντζος
Κάλιαρι, Εθνικό Αρχαιολογικό
Μουσείο

Εγχειρίδιο με λαβή σε σχήμα Γ
Σπήλαιο Su Benatzu Santadi,
μπρούντζος
Κάλιαρι, Εθνικό
Αρχαιολογικό Μουσείο

Καθιστή γυναίκα με τον γιο της,
Santa Vittoria di Serri, μπρούντζος
Κάλιαρι, Εθνικό Αρχαιολογικό
Μουσείο

Η έκθεση αποτελεί την τελευταία δράση ενός ολοκληρωμένου προγράμματος Πολιτισμικής Κληρονομιάς & Τουρισμού για την αρχαιολογία της Σαρδηνίας στη Μεσόγειο, με χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το οποίο ξεκίνησε το 2017 με ένα σημαντικό διεθνές συνέδριο και τη διοργάνωση **έκθεσης στην πόλη του Κάλιαρι το 2019, με θέμα «Πολιτισμοί και η Μεσόγειος»**. Η τελευταία διοργανώθηκε με τη συνεργασία των μουσείων που φιλοξενούν τώρα τη νέα μεγάλη έκθεση: το Εθνικό Μουσείο Προϊστορίας & Πρωτο-ιστορίας του Βερολίνου, το Κρατικό Μουσείο Ερμιτάζ της Αγίας Πετρούπολης, το Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης και το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Νάπολης.

Η Σαρδηνία είναι ένα νησί στην καρδιά της Μεσογείου, του οποίου ο σημαντικός ρόλος στις προϊστορικές και πρωτο-ιστορικές επαφές και ανταλλαγές μεταξύ πολιτισμών αναγνωρίζεται ολοένα και περισσότερο από τους διεθνείς μελετητές, τόσο στον χώρο της Μεσογείου, της **Mare Nostrum**, όσο και στις σχέσεις της με την Κεντρική και Βόρεια Ευρώπη, καθώς και με την Εγγύς Ανατολή. Ένα νησί που γνώρισε πριν από χιλιάδες χρόνια την ανάπτυξη πρωτότυπων πολιτισμών με μοναδικά μνημεία, που χαρακτηρίζουν μέχρι σήμερα το τοπίο της Σαρδηνίας. Κατάλοιπα και υλικές μαρτυρίες γοητεύουν και προκαλούν γενιές ολόκληρες επισκεπτών και μελετητών να αποκωδικοποιήσουν τα μηνύματα και τη σημασία τους και να ανασυνθέσουν τα έθιμα και τις τελετουργίες των πληθυσμών του παρελθόντος. Οι μύθοι και οι θρύλοι έχουν συχνά διασταυρωθεί με την ιστορία στην προσπάθεια ερμηνείας των αρχαίων πολιτισμών της Σαρδηνίας, κοινωνιών χωρίς κρατική δομή και γραφή, σήμερα στο επίκεντρο μελετών, ανασκαφών και ερευνών. Ωστόσο, σήμερα γνωρίζουμε πολύ περισσότερα για την περιπέτειά τους που εκτείνεται σε χιλιετίες.

Η έκθεση προσφέρει μια επισκόπηση της έρευνας, μέσω σημαντικών ευρημάτων από τα αρχαιολογικά μουσεία του Κάλιαρι, του Νουόρο και του Σάσσαρι, και με τη βοήθεια εκπαιδευτικών και πολυμεσικών βοηθημάτων, μακετών υπό κλίμακα και τρισδιάστατων αναπαραστάσεων, θα επιτρέψει στους επισκέπτες να εξερευνήσουν και να εμβαθύνουν τη γνώση τους όσον αφορά στο ιστορικό και γεωγραφικό πλαίσιο. Επιπλέον, μέσα από τις συλλογές των Μουσείων που θα φιλοξενήσουν την έκθεση, επιχειρείται ο διάλογος με τους σύγχρονους πολιτισμούς που αναπτύχθηκαν στην Ευρώπη και τη Μεσόγειο, ώστε να αναδειχθούν οι διασυνδέσεις, οι επαφές, αλλά και οι διαφορές τους.

Αυτή η προσπάθεια αποτυπώνεται και στον συνοδευτικό κατάλογο της έκθεσης, μία συνέκδοση των Skira / IlCigno GG Editori, σε 5 διαφορετικές γλώσσες: ιταλικά, αγγλικά, γερμανικά, ρωσικά και ελληνικά.

Ο μεγαλιθισμός -η πρακτική της κατασκευής κτιρίων με ογκώδεις πέτρες- είναι το νήμα που ξετυλίγει την ιστορία της Σαρδηνίας και επιλέχθηκε από τους επιστημονικούς επιμελητές της έκθεσης, Federica Doria, Stefano Giuliani, Elisabetta Grassi, Manuela Puddu και Maria Letizia Pulcini, με συντονιστές τους Bruno Billeci και Francesco Muscolino, και τη συμμετοχή των Manfred Nawroth, Yuri Piotrovsky, Αγγελικής Κουκουβού και Paolo Giulierini. Αυτή η πρακτική του μεγαλιθισμού χαρακτήρισε το νησί για μεγάλο χρονικό διάστημα, από τη Νεολιθική Περίοδο έως την Εποχή του Χαλκού και του Σιδήρου, και εξακολουθεί να σηματοδοτεί το τοπίο της Σαρδηνίας μέσα από την κληρονομιά του Νουραγκικού πολιτισμού, στην οποία περιλαμβάνονται σχεδόν 7000 πύργοι, γνωστοί ως «νουράγκι».

Η ΕΚΘΕΣΙΑΚΗ ΑΦΗΓΗΣΗ

Η έκθεση ξεκινά από την Νεότερη και την Τελική Νεολιθική Περίοδο. Αυτή η περίοδος χαρακτηρίζεται από τους λαξευμένους σε ασβεστολιθικούς βράχους θαλαμωτούς τάφους, γνωστούς στη σαρδηνιακή γλώσσα ως **“domus de Janas”**, που σημαίνει «τα σπίτια των νεράιδων ή των μαγισσών», πολλοί από τους οποίους στη συνέχεια απέκτησαν μνημειακή πρόσοψη. Ένα άλλο χαρακτηριστικό αυτής της περιόδου ήταν η διάδοση των ντολμέν. Αργότερα, στην Εποχή του Χαλκού, βρίσκουμε έναν μνημειακό βωμό, το ιερό του Monte **d'Accoddi**, μοναδικό στη Μεσόγειο -αλλά με παραλληλισμούς με τα ζιγκουράτ της Εγγύς Ανατολής- καθώς και τα μνημειακά τείχη στο Monte **Baranta**.

ΣΑΡΔΗΝΙΑ ΜΕΓΑΛΙΘΙΚΟ ΝΗΣΙ

Από τα μενχίρ στα νουράγκι: ιστορίες από λίθο στην καρδιά της Μεσογείου

Βερολίνο /
Αγία Πετρούπολη /
Θεσσαλονίκη /
Νάπολη

01.07.2021
11.09.2022



Στη συνέχεια, η έκθεση προχωρά στην καρδιά του Νουραγκικού πολιτισμού, το πραγματικό σύμβολο της μοναδικότητας της Σαρδηνίας. Τα εντυπωσιακά νουράγκι, **χτισμένα σε τεράστιους αριθμούς από το 1800/1600 π.Χ.** και μετά, με ογκόλιθους βασάλτη, τραχείτη και γρανίτη. Απαντώνται σε ποικίλες μορφές και λειτουργίες, αλλά όλοι μοιράζονται την ίδια αρχιτεκτονική επιλογή, αυτή των θολωτών πύργων. Αποτελούν το επίκεντρο σημαντικών συζητήσεων και ερμηνειών σχετικά με **τις πολλαπλές τους λειτουργίες**, όπως μαρτυρούν και τα αντικείμενα της έκθεσης: αποθήκευση τροφίμων, γεωργικοκτηνοτροφικές δραστηριότητες, προσπάθεια ελέγχου της περιοχής, βιοτεχνική παραγωγή.

Σε πολλές περιπτώσεις, οικισμοί διαφόρων μεγεθών αναπτύχθηκαν γύρω από τα νουράγκι, ορισμένοι από τους οποίους περικλείονταν, με τη σειρά τους, από εξίσου επιβλητικά αμυντικά τείχη με παρεμβλλόμενους πύργους.

Την ίδια περίοδο, η μεγαλιθική αρχιτεκτονική συναντάται επίσης σε τάφους και σε χώρους λατρείας, καθ' όλη τη διάρκεια της εξέλιξης των θρησκευτικών τελετουργιών που λάμβαναν χώρα κατά τη μακρά νουραγκική περίοδο.

Οι «τάφοι των γιγάντων», ευρέως γνωστοί έτσι εξαιτίας του επιβλητικού τους μεγέθους, το οποίο στο συλλογικό φαντασιακό συνδέονταν με την πεποίθηση ότι χτίστηκαν για γίγαντες, ήταν στην πραγματικότητα συλλογικές ταφές που μπορούσαν να περιέχουν εκατοντάδες άτομα και πιθανώς να συνδέονται με τη λατρεία των προγόνων. Τελετουργίες και προσφορές πραγματοποιούνταν στις περιοχές μπροστά από αυτούς τους μνημειακούς τάφους, όπου συχνά αναπαρίστανται θεότητες με τη μορφή βαιτύλων.

Παρομοίως, οι τόποι λατρείας και τα ιερά παρουσιάζουν ποικιλία μορφών, όλα με κοινό χαρακτηριστικό τη μεγαλιθική αρχιτεκτονική: ιερά πηγάδια, ιερές πηγές και μεγαροειδή ιερά είναι ευρέως διαδεδομένα σε όλη τη Σαρδηνία από την Ύστερη Εποχή του Χαλκού και μετά, και συχνά διαφορετικοί τύποι συνυπάρχουν στο ίδιο συγκρότημα.

Μια εντυπωσιακή μαρτυρία για τη θρησκευτική ζωή των ανθρώπων της Νουραγκικής περιόδου είναι ο τεράστιος αριθμός αναθηματικών μπρούντζινων αγαλματιδίων -τα λεγόμενα "bronzetti", ένα εξαιρετικό δείγμα των οποίων παρουσιάζεται σε αυτή την έκθεση- που αναπαράγουν ανδρικές και γυναικείες μορφές με διάφορους κοινωνικούς ρόλους, αλλά και ζώα, αντικείμενα, ακόμα και κτίρια. Ο μεγάλος αριθμός τους μάς προσφέρει μια πλούσια εικόνα της νουραγκικής κοινωνίας, σε σχέση με τον ρουχισμό, τη διαχείριση του σώματος, τον οπλισμό και τη διατροφή τους. Η παρουσία κεχριμπαρένιων περιδεραίων και χαντρών από ανασκαφές που πραγματοποιήθηκαν τα τελευταία 30 χρόνια σε πολλά ιερά της Σαρδηνίας είναι απόδειξη των στενών δεσμών του νησιού, όχι μόνο με τον μεσογειακό κόσμο, αλλά και με τα εμπορικά και πολιτισμικά δίκτυα της ηπειρωτικής Ιταλίας και της κεντρικής Ευρώπης.

Στην Εποχή του Σιδήρου (1η χιλιετία π.Χ.), σε μια κοινωνία με βαθιά μεταβαλλόμενες κοινωνικές, οικονομικές και αρχιτεκτονικές εκφάνσεις, αν και η οικοδόμηση των νουράγκι είχε σταματήσει αιώνες νωρίτερα, τα υπάρχοντα νουράγκι συνέχιζαν να αποτελούν κεντρικό σημείο στη συλλογική φαντασία ως σύμβολο του μυθικού παρελθόντος, στο οποίο οι κάτοικοι του νησιού αναγνώριζαν την ταυτότητά τους.



Su Nuraxi,
νουραγκικός οικισμός στο Barumini

Ο τάφος των γιγάντων στο s'Ena 'eThomes
περιοχή του Dorgali (1800-1600 π.Χ.)

Απίοσχημο αγγείο,
πηλός, Sardara,
Κάλιαρι, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο

Περιδέραιο από κεχριμπαρί,
κεχριμπαρί, Ιερό του Romanzesu, Bitti,
Νούορο, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο G. Asproni

ΣΑΡΔΗΝΙΑ ΜΕΓΑΛΙΘΙΚΟ ΝΗΣΙ

Από τα μενχίρ στα νουράγκι: ιστορίες από λίθο στην καρδιά της Μεσογείου

Βερολίνο /
Αγία Πετρούπολη /
Θεσσαλονίκη /
Νάπολη

01.07.2021
11.09.2022

Επομένως, μετά την εποχή των ευρηματικών και τολμηρών κατασκευαστών των πύργων νουράγκι, άρχισαν να φτιάχνονται μικρογραφίες τους από πέτρα, πηλό, μπρούντζο, ακόμη και από φθαρτά υλικά. Πιθανότατα χρησιμοποιήθηκαν ως βωμοί σε τελετουργίες, όπως υποδηλώνει το γεγονός ότι έχουν βρεθεί στο κέντρο μεγαλιθικών κτιρίων που χρησίμευαν ως «καλύβες συνάντησης».

Την περίοδο αυτή, κάποιες ομάδες επικρατούν έναντι άλλων και σχηματίζονται οι πρώτες αριστοκρατικές δομές. Στο **Mont'e Prama**, μια από αυτές τις αριστοκρατίες απεικονίζει και προβάλλει τον εαυτό της με μια μοναδική σειρά γλυπτών, που αποτελούνταν από σχεδόν **40 επιβλητικά** λίθινα αγάλματα πολεμιστών, τοξοτών και πυγμάχων, καθώς και μικρογραφίες των νουράγκι και των βαιτύλων. Για τη νέα αυτή κοινωνία, το μακρινό παρελθόν των ηρώων ήταν αντικείμενο λατρείας και συνδέθηκε με τη συλλογική ταυτότητα.

Το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο του Κάλιαρι έχει δανείσει για αυτήν την έκθεση, κατ' εξαίρεση, ένα από αυτά τα αγάλματα -αυτό που είναι γνωστό ως «πυγμάχος», ύψους 190 εκατοστών και βάρους περίπου 300 κιλών. Το άγαλμα αυτό ταξιδεύει για πρώτη φορά για τους σκοπούς αυτής της ιστορικής έκθεσης, γεγονός χωρίς προηγούμενο. Τα αγάλματα του Mont'e Prama βρέθηκαν σε θραύσματα κατά τις πρώτες ανασκαφικές έρευνες του 1975-1979 και έχουν επανασυναρμολογηθεί μέσω εξαιρετικά λεπτομερειακών εργασιών αποκατάστασης με εκπληκτικά αποτελέσματα (το πρώτο από τα οποία την περίοδο 2007-2011). Τα αγάλματα αυτά, σχηματικές αναπαραστάσεις σε γεωμετρικό ύφος, απaráμιλλο στην ποικίλη καλλιτεχνική και μνημειακή κληρονομιά της Σαρδηνίας είναι ακόμη ανοιχτά σε διαφορετικές ερμηνείες.

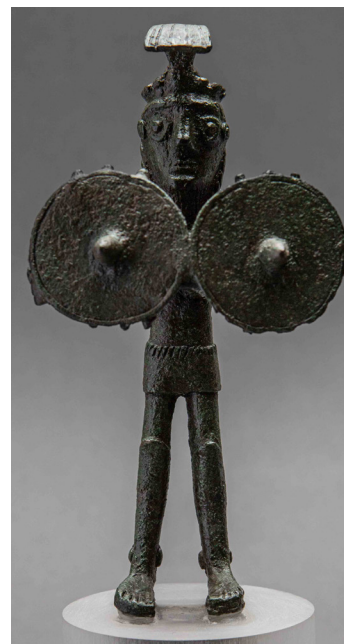
Όμως ένα είναι σίγουρο: ο Νουραγκικός πολιτισμός έφτανε στο τέλος του.

Παρόλα αυτά, η κληρονομιά του συνέχισε να είναι ορατή στο πέρασμα των αιώνων παρά τις σημαντικές αλλαγές, πρώτα με την άφιξη των Φοινίκων, οι οποίοι ίδρυσαν οικισμούς κατά μήκος της ακτής της Σαρδηνίας από τον 9ο αιώνα π.Χ., και στη συνέχεια με την κατάκτηση από τους Καρχηδόνιους στο τέλος του 6ου αιώνα, και ακόμη αργότερα, με την άφιξη των Ρωμαίων.

Ακόμη και μετά τη ρωμαϊκή κατάκτηση (το 238 π.Χ.), η νουραγκική κληρονομιά παρέμεινε ζωντανή, όπως φαίνεται από τα αντικείμενα που εκτίθενται και, σε ορισμένες περιπτώσεις, από τις επιγραφικές πηγές που περιλαμβάνουν προλατινικά προσωπικά ονόματα.

Μέχρι και τον Μεσαίωνα, τα νουράγκι αλλά και τα «σπίτια των νεράιδων» εξακολουθούσαν να χρησιμοποιούνται, ενώ πολλά μεσαιωνικά χωριά αναπτύχθηκαν γύρω από τους αρχαίους νουραγκικούς πύργους.

Πρόκειται, λοιπόν, για έναν συνεχώς εξελισσόμενο κόσμο που δεν έχει ξεχάσει την προέλευσή του.



Νεολιθικό γυναικείο ειδώλιο,
Νεκρόπολη του Montessu, Villaperuccio,
πηλός
Κάλιαρι, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο

Πολεμιστής με δύο ασπίδες,
Ιερό του Abini, Teti,
μπρούντζος
Κάλιαρι, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο

PRESS KIT / IMAGES
bit.ly/SardegnaMegalitica

Φωτογράφιση εκθεμάτων: Luigi Corda